

Інститут педагогіки і психології професійної освіти
Академії педагогічних наук України

ГРЕБЕНЮК Георгій Євгенійович

УДК 377.35 +331.361(075)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕРЕРВНО
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
БУДІВЕЛЬНО-АРХІТЕКТУРНОГО ПРОФІЛЮ**

13.00.04 - професійна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ - 1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Науковий консультант - доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України

Ничкало Нелля Григорівна

Президія АПН України, академік-
секретар Відділення педагогіки
і психології професійно-технічної освіти.

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор,

Дьомін Анатолій Іванович,

Національний аграрний університет,
завідуючий кафедрою педагогіки;

- доктор педагогічних наук, професор,

Стариков Ілля Мусійович,

Миколаївський державний педагогічний
інститут, професор кафедри психології;

- доктор педагогічних наук, професор,

Федоришин Борис Олексійович,

Інститут педагогіки і психології професійної
освіти АПН України, завідуючий лабораторією
психології професійної орієнтації.

Провідна установа: Вінницький державний педагогічний
інститут, кафедра педагогіки, Міністерство
освіти України, м. Вінниця.

Захист відбудеться "24" грудня 1997 р. о 14 год. на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогіки і
психології професійної освіти АПН України за адресою:

254060, м.Київ, вул. М.Берлінського, 9, зал засідань, 5 поверх.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту педагогі-
ки і психології професійної освіти АПН України

(254060, м.Київ, вул. М.Берлінського, 9).

Автореферат розісланий "22" листопада 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Нибульська Г.М.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00737594 (Z)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства стає об'єктивною потребою і водночас невід'ємною складовою державної політики в галузі професійної підготовки кадрів для промисловості, сільськогосподарського виробництва та сфери обслуговування створення необхідних умов для забезпечення безперервної професійної освіти.

Безперервність освіти відкриває особистості можливості постійно поглиблювати загальноосвітні та фахові знання, сприяє досягненню цілісності й наступності у навчанні, перетворенню його у процес, що триває протягом усього життя людини.

Подальший розвиток системи професійно-технічної освіти в Україні, забезпечення здобуття кожним громадянином професії відповідно до його покликання, інтересів, здібностей, підвищення професійної кваліфікації з урахуванням сучасного світогляду вимагає подання ряду суперечностей, зокрема:

-між вимогами сучасного виробництва та якістю професійного навчання в сучасній професійній школі;

-незбалансованістю підготовки кадрів з професійно-кваліфікаційною структурою, зайнятих у народному господарстві;

-соціальним замовленням на професійне навчання робітників високого рівня кваліфікації та рівнем їх реальної підготовки;

-зрослими потребами сучасного будівництва та якістю загальноосвітньої та професійної підготовки робітника чи молодшого спеціаліста;

-реальними характеристиками змісту навчання у сучасних професійно-технічних і вищих закладах освіти будівельно-архітектурного профілю та потребами науково-технічного прогресу;

-посиленням інтелектуалізації праці та змінами в сфері освіти;

-змістом професійного навчання на різних рівнях підготовки робітників для будівництва у ПТУ, ВПУ і технічних університетах (ТУ) та потребами виробництва у підготовці робітників широкого профілю в умовах інформаційно-технологічної революції.

Зростання ролі особистості працівника як професіонала і громадянина в удосконаленні господарського, соціального та культурного життя суспільства спонукає до розробки суттєво нових підходів до навчання і виховання учнів. Це зумовлює необхідність опрацювання державної Концепції професійної освіти, яка базується на положеннях Декларації про державний суверенітет України, Закону України "Про

освіту”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Указу Президента України “Про реформування професійно-технічної освіти в Україні”. Водночас зростає необхідність визначення основних напрямів створення передумов щодо реалізації державної політики України в галузі професійної освіти з урахуванням досягнень науки, вітчизняного і світового досвіду. Професійно-технічна освіта є невід’ємною частиною народногоспо-дарського комплексу і системи безперервної освіти в Україні. Реформування професійно-технічної освіти в нашій країні пов’язане з дотриманням державних законів. К цьому зв’язку постає ряд проблем, які вимагають всебічного вивчення та дослідження: пріоритетність освіти, що передбачає випереджувальний характер її розвитку, нове ставлення суспільства до освіти; перетворення освіти на важливий інструмент національного розвитку і гармонізації національних відносин; відкритість системи освіти; безперервність, багатоукладність та варіативність, що полягає у створенні можливостей вибору форм освіти, навчальних закладів та засобів навчання; запровадження варіативного компонента змісту освіти, диференціації та індивідуалізації навчального процесу.

Методологічне значення для нашого дослідження мають положення, викладені в працях Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, О.М.Леонтьєва, П.Я.Гальперіна, Д.Б.Ельконіна, М.А.Менчинської, К.М.Кабанової-Меллер, Н.Ф.Талізінної, В.В.Давидова, Г.П.Щедровицького та ін. Ці вчені зробили значний внесок у вивчення процесу навчання. Сформульовані та науково обґрунтовані ними важливі висновки висвітлюють різні аспекти складної структури цього процесу. Важливе значення для нашого дослідження мають концепції структури навчання Я.А.Коменського, Й.Ф.Гербарта, А.Дістервега.

У нових соціально-економічних умовах об’єктивно зростає значення наукових розробок, що впливають із системної упорядкованості безперервної професійної освіти, а також можливості їх прогностичного моделювання і успішного управління ними. Так, у працях В.І.Бондаря, В.І.Лозової, В.В.Сагарди, В.А. Семиченко, Т.І.Сущенко, Г.В.Троцько, Г.П.Шевченко на прикладі різних педагогічних систем розкрито шляхи підвищення ефективності реального педагогічного процесу за умови забезпечення його цілісності. Глобально-цілісне розуміння освітньої сфери та її підсистем має значення для розв’язання складного комплексу проблем безперервної освіти. Їх розв’язання можливе на основі врахування накопичених знань в архітектурно-будівельній сфері, результатів психолого-педагогічних досліджень, досягнень науково-технічної революції. Розробляючи концепцію дослідження, ми звернулися до праць

учених, які обґрунтували методологію та апарат системного дослідження за такими напрямками: побудови педагогічних систем (А.М. Алексюк, О.С. Анісімова, В.О. Охріменко, Б.С. Гершунський, С.У. Гончаренко, Н.В. Кузьміна та ін.); розробки концепції нового змісту професійної освіти у закладах профтехосвіти різного типу (А.П.Беляєва, А.М.Гуржій, М.І.Махмутов, Н.Г.Ничкало, О.М.Новіков, М.М.Скаткін та ін.); визначення основних соціально-педагогічних і економічних напрямів та умов перетворення ПТУ у ВПУ (І.Б. Васильєв, О.М. Коханко, В.О. Радкевич, В.С. Темник, І.В. Халіулін та ін.); дидактики профтехосвіти, визначення наукових підходів до опрацювання навчальних планів і програм (С.Я.Батишев, Г.С.Гуторов, М.І.Думченко, Р.С.Гуревич, Ю.С.Тюнников та ін.); інтеграції змісту та інформатизації професійної освіти (М.М.Берулава, В.Ю.Биков, В.В. Глушков, В.А. Козаков, Г.С. Гуторов, В.Я. Шульга та ін.); теоретико-методологічного обґрунтування безперервної освіти (А.П.Владиславів, В.Г.Осипов та ін.); удосконалення навчально-виховного процесу у професійно-технічних училищах (Л.А.Волович, М.І. Думченко, О.С.Дубинчук, А.О.Кирсанов, В.В.Шапкін та ін.).

Таким чином, *актуальність дисертаційної роботи зумовлена:*

- об'єктивними потребами наукового забезпечення реформування системи профтехосвіти у нових соціально-економічних умовах;
- необхідністю теоретико-методологічного обґрунтування безперервної професійної освіти та систематизації знань будівельно-архітектурного профілю;
- визначенням форм і методів організації навчального процесу на різних ступенях освіти;
- визначенням компонентів змісту професійного навчання на кожному з трьох ступенів навчання у професійно-технічних закладах освіти;
- завданнями інтегрування професій архітектурно-будівельного профілю та введення в навчальний процес курсового й дипломного проектування;
- необхідністю наукового обґрунтування строків професійного навчання на кожному рівні системи професійного навчання у навчально-виробничому комплексі будівельно-архітектурного профілю, що охоплює профтехучилища, вищі професійні училища та технічні університети.

Теоретичне і практичне вивчення проблеми дозволяє сформулювати **провідну ідею дослідження** - безперервна професійна освіта будівельно-архітектурного профілю є однією з важливих проблем про-

фесійної педагогіки, ефективне розв'язання якої в сучасних соціально-економічних умовах зумовлюється науковим обґрунтуванням нових підходів до визначення змісту й форм організації підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів у інтегрованих структурах сучасної професійної школи, а також врахуванням світових і вітчизняних тенденцій, перспектив розвитку будівельної промисловості в Україні і за кордоном та вимог міжнародних стандартів щодо якості професійної підготовки фахівців.

Враховуючи викладене вище, темою дисертаційного дослідження обрано: - *«Теоретичні та методичні основи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю».*

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України при розробці теми «Теоретико-методологічні проблеми відбору змісту та методики професійного навчання» (РК № 0196И008881).

Об'єкт дослідження: система безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю в Україні.

Предмет дослідження: теоретико-методологічні та методичні основи безперервної професійної освіти, зміст та форми організації ступеневого навчання у навчально-виробничому комплексі будівельно-архітектурного профілю.

Мета дослідження: теоретико-методологічне обґрунтування концепції безперервної професійної освіти висококваліфікованих робітників та молодших спеціалістів будівельно-архітектурного профілю, розробка науково-методичного комплексу для системи «ПТУ-ВПУ-ТУ» в сучасних соціально-економічних умовах.

Концепція дослідження.

Організація безперервної професійно-технічної освіти будівельно-архітектурного профілю як цілісна система, спрямована на підготовку робітників за інтегрованими спеціальностями та спеціалізаціями, будується на основі органічної єдності загального, особливого та індивідуального. Як загальне - вона є складовою частиною професійної освіти, пов'язаною з накопиченим суспільством культурним та технічним досвідом на різних етапах його розвитку; як особливе - має свою специфіку, зумовлену закономірностями професійної спрямованості навчального процесу, особливостями наукового обґрунтування педагогічної системи нового типу; як індивідуальне - відображає залежність підготовки висококваліфікованих робітників не тільки від поєднання загального і професійного розвитку особистості, але й від принципів системи

освіти: неперервності, наступності, інтегрування, диференціації.

Теоретико-методологічною основою підготовки висококваліфікованих робітників будівельного профілю є модель безперервної професійної освіти, яка має багатомірну структуру, що забезпечує її функціонування і подальший розвиток у соціально-культурному середовищі. Водночас ця модель визначає мету і зміст професійної освіти будівельно-архітектурного профілю на кожному рівні системи "ПТУ-ВПУ-ТУ", а також їх цілісність й інтегративність. При цьому створюється можливість виявити тенденції розвитку професійно-технічного навчання, зумовлені потребами в повній реалізації його функціонального призначення у вихованні робітників високої кваліфікації відповідно до освітньої мети у конкретних соціально-економічних умовах.

Концепція безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю будується на основі положень філософії освіти, діяльнісного підходу, теорії педагогічних систем, принципів цілісності й інтегрованості.

Головна ідея та основні положення концепції відображені в *загальній гіпотезі* дослідження, яка базується на припущенні, що система підготовки висококваліфікованих робітників та молодших спеціалістів у галузі будівництва буде ефективною за умови реалізації концепції безперервної професійної освіти, розробленої з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, педагогічних і виробничих особливостей сучасного стану та тенденцій розвитку системи профтехосвіти в Україні.

Основна гіпотеза базується на таких *часткових гіпотезах*:

- якість підготовки робітників будівельно-архітектурного профілю (різних спеціальностей та спеціалізацій), рівень сформованості їх професійного світогляду, творчої ініціативи, пізнавальної самостійності та професійної компетенції будуть значно вищими за умови розробки і реалізації науково обгрунтованої моделі безперервної професійної освіти;

- підготовка робітника високої кваліфікації для сучасного виробництва будівельно-архітектурного профілю можлива на основі інтегрування змісту загальноосвітніх і спеціальних дисциплін та виробничого навчання, забезпечення його випереджувального характеру, створення нових інтегрованих структур сучасної професійної школи;

- високого рівня готовності випускників системи профтехосвіти до практичної професійної діяльності можна досягти, якщо створити систему науково-методичного забезпечення навчального процесу, що включає навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники, інноваційні методики, методики курсового і дипломного проектування.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети, гіпотези та концепції визначено основні *завдання дослідження*:

1) виявити особливості розвитку професійної освіти будівельно-архітектурного профілю на різних історичних етапах підготовки висококваліфікованих робітників в Україні;

2) визначити сутність понять «безперервна професійна освіта будівельно-архітектурного профілю», «багаторівнева професійно-технічна освіта», «комплексне наскрізне проектування», «проектування за прототипами»;

3) розробити концепцію безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю;

4) теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель підготовки робітників будівельних спеціальностей за інтегрованими професіями;

5) обґрунтувати принципи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю;

6) розробити та експериментально перевірити наскрізні навчальні плани підготовки кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів будівельно-архітектурного профілю, а також комплексні методики курсового й дипломного проектування;

7) створити навчально-методичний комплекс для закладів профтехосвіти будівельних професій.

Загальна методологія дослідження базується на положеннях теорії пізнання; основних положеннях системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ, процесів; теорії систем, положень щодо цілісності, наступності, інтегративності змісту професійного навчання його випереджувального характеру, прогностичності; комплексному підході до проблем навчання, виховання та розвитку висококваліфікованих робітників; теорії особистості та особливостей її розвитку в процесі виробничої діяльності. Виходячи з положень загальнонаукової методології, індивідуальна діяльність учнів розглядається як об'єкт системного вивчення, що базується на філософських положеннях щодо взаємодії, активності, аналізу та синтезу. В основу дослідження покладено провідні положення концепції професійної освіти України.

Теоретичну основу дослідження складають положення та висновки, що стосуються:

- діяльності та її суб'єкта (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.М. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн, Ю.А. Самарін, Н.Ф. Талізіна та ін.);

- особистості та її розвитку в процесі діяльності (А.Г. Асмолов, Г.О.Балл, В.О. Моляко, А.В. Петровський, В.А. Семиченко та ін.);
- формування особистості та професійного розвитку учнів професійно-технічних і вищих закладів освіти (С.Я. Батишев, А.П.Беляєва, Р.С.Гуревич, М.І.Махмутов, Н.Г.Ничкало, Ю.С.Тюнников та ін.);
- поєднання загальноосвітньої і спеціальної підготовки, забезпечення професійної спрямованості навчального процесу (С.У. Гончаренко, О.С. Дубинчук, Л.Д. Хромова, Ю.Ф. Зінковський).

Дослідження проводилось у 1989-1997 рр. та охоплювало декілька етапів науково-педагогічного пошуку.

На аналітико-констатуючому етапі (1989-1990рр.) здійснювався аналіз сучасного стану професійної освіти в Україні; аналізувався вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки висококваліфікованих робітників і спеціалістів для будівельного виробництва; вивчалася навчально-методична документація для ПТУ, ВПУ та вищих технічних закладів освіти відповідного профілю; виявлялась специфіка організації навчально-виховного процесу в професійно-технічних училищах, сформульовано базові теоретичні поняття.

На аналітико-пошуковому етапі (1990-1991рр.) сформульовано гіпотезу, мету та визначено завдання дослідження, розроблено концепцію та визначено методологічні основи багаторівневої професійно-технічної освіти; теоретично обгрунтовано та розроблено модель підготовки робітників будівельних спеціальностей з інтегрованих професій; розроблено програму і методику дослідження та визначено її експериментальну базу; обгрунтовано кількісний та якісний склад учасників експериментальної роботи.

На формуючому етапі (1991-1995 рр.) здійснено експериментальну перевірку гіпотез, концептуальних положень дослідження, зокрема, науково обгрунтовано відбір змісту та структуру безперервної професійної освіти, розроблено та експериментально перевірено нові навчальні плани підготовки висококваліфікованих робітників та молодших спеціалістів будівельно-архітектурного профілю, впроваджено науково-методичний комплекс для забезпечення професійного навчання будівельно-архітектурного профілю, розроблено та експериментально перевірено методики наскрізного курсового проектування та дипломного проектування.

На узагальнюючому етапі (1995-1997 рр.) здійснено обробку і систематизацію одержаних даних, узагальнено результати експерименту, сформульовано основні положення, загальні висновки і рекомендації. Визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Одержані результати впроваджено в навчальний процес вищих професійних училищ України. Підготовлено та видано підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації з курсового та дипломного проектування,

Методи дослідження. На різних етапах дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів, зокрема:

- теоретичного пошуку - аналіз, синтез, абстрагування, класифікація та систематизація теоретичних і експериментальних даних, індукції та дедукції, контент-аналіз, порівняльний аналіз, методи диференціації за рівнем майстерності, узагальнення незалежних характеристик;

- методи емпіричного характеру - спостереження, бесіди, анкетування, опитування, рейтинг, тестування, самооцінки, експертної оцінки, узагальнення педагогічного досвіду, вивчення результатів навчальної та виробничої діяльності суб'єктів педагогічного процесу;

- педагогічний експеримент, статистична обробка результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Експеримент проводився на базі дев'яти вищих професійних училищ будівельно-архітектурного профілю Київської, Харківської, Сумської та Запорізької областей. В експериментальній роботі брали участь 1224 учні ВПУ України, 112 викладачів спеціальних та професійних дисциплін, 92 майстри виробничого навчання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- вперше теоретично обґрунтовано концепцію безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю;

- розроблено модель підготовки робітників будівельних спеціальностей з інтегрованих професій та методики комплексного курсового проектування у вищих професійних училищах архітектурно-будівельного профілю;

- визначено педагогічні умови діяльності навчального комплексу "ПТУ-ВПУ-ТУ", який базується на взаємозв'язку теоретичного та виробничого навчання;

- визначено методичні основи змісту архітектурної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- виявлено особливості розвитку професійної освіти на різних історичних етапах підготовки висококваліфікованих робітників і становлення безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю в Україні;

- визначено сутність та розкрито зміст понять: «безперервна професійна освіта», «багаторівнева професійно-технічна освіта», «ступенева підготовка робітників високої кваліфікації», «комплексне наскрізне проектування», «проектування за прототипами»;

- обґрунтовано принципи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю та дидактичні вимоги до розробки навчально-методичного комплексу для відповідних закладів профтехосвіти;

- здійснено теоретичне обґрунтування моделі інтегрованих робітничих професій будівельних спеціалізацій.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що:

- запропоновано перелік інтегрованих спеціальностей та спеціалізацій будівельно-архітектурного профілю;

- розроблено навчальні плани підготовки робітників з професій «Реставратор художньо-декоративних штукатурок та ліпних виробів» та «Реставратор художньо-декоративних фарбувань»; нові навчальні програми підготовки кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів у системі «ПТУ-ВПУ-ТУ»; інноваційні методики навчання учнів ПТУ будівельно-архітектурного профілю: комплексного курсового та дипломного проектування;

- підготовлено 2 підручники, 2 навчальні посібники, 20 методичних рекомендацій для учнів та викладачів закладів профтехосвіти.

Наукові положення, навчально-методичні матеріали *впроваджено* у навчальний процес закладів освіти різних рівнів акредитації, зокрема: у вищих професійних училищах будівельного профілю - експериментальний навчальний план, навчальні плани з спеціальних дисциплін (експериментальний інтегрований навчальний план ВПУ-20 м.Харкова затверджено Міністерством освіти 20.07.97 р.; довідка № 7-2/8 від 21.07.97 р. про впровадження результатів дослідження у ВПУ-20, м.Харків; довідка № 113-К, від 20.09.97р. про впровадження результатів дослідження у ПТУ-17, м.Сакі); у Харківському державному університеті будівництва і архітектури - навчально-методичний комплекс «Будівельник» (довідка про впровадження № 1344, від 20.10.97р.); в центрах підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти - методики викладання професійних дисциплін (довідка № 955, від 27.09.97р., Кримський республіканський інститут підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів робітників освіти, м. Сімферополь, Автономна Республіка Крим).

Особистий внесок здобувача в одержанні наукових результатів по-

лягає: у розробці концепції безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю та моделей інтегрованих спеціальностей робітників будівельно-архітектурного профілю; обґрунтуванні принципів підготовки висококваліфікованих робітників та молодших спеціалістів; безпосередній участі в організації та проведенні дослідно-експериментальної роботи; у розробці та впровадженні навчальних програм двох ступенів навчання у ВПУ з професій «Реставратор художньо-декоративних штукатурок та ліпних виробів», «Муляр-лицювальник»; впровадженні інноваційних методик курсового та дипломного проектування; науковому керівництві програмому впровадження експериментального навчального плану у ВПУ-20 м.Харкова та Харківському державному університеті будівництва та архітектури.

Апробація результатів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження *опубліковано* у 49 наукових та науково-методичних працях, у т.ч. у 39 одноосібних загальним обсягом 106,3 друкованих аркушів, з яких 1 одноосібна монографія, 2 одноосібних підручники, 2 одноосібних навчальних посібники для учнів професійно-технічних училищ, 20 методичних рекомендацій, 15 наукових статей, 3 експериментальні інтегровані навчальні плани, 6 навчальних програм з курсів спеціальних дисциплін.

Основні положення і результати дослідження обговорено на міжнародних, всеукраїнських та міжрегіональних науково-практичних конференціях і семінарах (Харків, Полтава - 1989; Запоріжжя, Херсон, Чернігів - 1990; Київ - 1990, 1991; Львів - 1995; Луцьк, Рівне - 1996; Черкаси - 1997), конференціях професорсько-викладацького складу Харківського державного університету будівництва та архітектури, на засіданнях лабораторії професійної освіти в закладах профтехосвіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (1994 - 1997 рр.).

На захист вносяться:

1. Концепція безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю.
2. Теоретично обґрунтована та експериментально перевірена модель підготовки робітників будівельних спеціальностей за інтегрованими професіями.
3. Принципи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю.
4. Навчально-методичний комплекс для закладів професійно-технічної освіти будівельного профілю (нові навчальні плани, програми,

підручники, навчальні посібники та методики комплексного курсового та дипломного проектування.

Вірогідність та аргументованість отриманих результатів дослідження забезпечуються методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, використанням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження відповідно до мети, гіпотези та завдань; послідовним використанням принципів розвитку, самоорганізації, системності, а також діяльнісного підходу до обґрунтування і розробки моделі безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю; репрезентативністю вибірки, кількісним і якісним аналізом здобутих результатів, використанням методів статичної обробки експериментальних даних, а також позитивними наслідками їх впровадження.

Структура дисертації. Робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел із 409 найменувань, з них 26 - іноземними мовами, 9 додатків на 10 сторінках. Її повний обсяг становить 425 сторінок (362 сторінки - основна частина), робота містить 8 таблиць на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовуються актуальність і доцільність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, викладено провідні положення концепції дослідження, його завдання, загальна і часткові гіпотези та методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, висновки про впровадження результатів дослідження.

У першому розділі - "Теоретико-методологічні аспекти безперервної професійної освіти" - проаналізовано сучасні концепції безперервної освіти, розглянуто соціально-економічні фактори розвитку професійно-технічної освіти; обґрунтовано принципи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю.

Висвітлено етапи розвитку безперервної освіти, зокрема: констатуючий (кінець 50-х - середина 60-х років), феноменологічний (друга половина 60-х - початок 70-х років), методологічний (умовно 1972-1977 рр.), теоретичний розвиток концепції безперервної освіти (початок 80-х років), практичне застосування концепцій безперервної освіти (починаючи з 80-х років) (Осіпов В.Г.).

В Україні обґрунтування, створення і впровадження системи безперервної освіти почалось у зв'язку із здійсненням на початку 80-х років реформ загальноосвітньої та професійної школи і перебудови системи вищої та середньої спеціальної освіти.

Докорінна перебудова управління економікою, яка відкриває простір трудовій і управлінській творчості, а також розвитку ініціативи та відповідальності трудових колективів, неможлива без сучасної освітньо-професійної підготовки. Впровадження переважно економічних методів управління народним господарством висуває ряд завдань, пов'язаних з відтворенням кваліфікованої робочої сили. Тому великого значення набуває підвищення мобільності робітничих кадрів унаслідок поліпшення їхніх якісних характеристик - високої працездатності відповідно до вимог науково-технічного прогресу; активності в громадському житті; ініціативи та підприємливості на виробництві, в управлінні і організації праці; інтелектуального розвитку особистості. Саме ці риси робітника сучасного виробництва мають формуватися в закладах освіти, зокрема в загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах, на виробництві.

Кваліфікаційний рівень робітників у нових умовах господарювання доповнюється знаннями з економіки, статистики управління, основ господарського розрахунку тощо. Розширення масштабів освіти чи підвищення її рівня в традиційних рамках не гарантує адаптацію молодого поповнення та функціонуючої робочої сили до умов розвитку виробничих відносин, що змінюються.

Сучасна система відтворення робочої сили має забезпечувати: по-перше, глибокі загальноосвітні, професійні та економічні знання; по-друге, розвиток професійного економічного мислення, вміння використовувати набуті знання в повсякденній трудовій діяльності.

Сутність нових завдань полягає в забезпеченні, з одного боку, органічної єдності загальноосвітнього, професійного й економічного навчання та всебічного розвитку особистості, з іншого - глибоких знань, творчого мислення, здатності самостійно приймати рішення. Як показав здійснений нами аналіз, взаємозалежність цих явищ вивчена недостатньо. У зв'язку з цим безперервність системи навчання зазнає певних труднощів.

У розділі обґрунтовано, що поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки учнів у закладах професійно-технічної освіти має спрямовуватись на забезпечення суспільно необхідного рівня знань, трудових навичок, культурного розвитку та самостійності мислення.

Необхідною умовою реалізації системи безперервної освіти має бути планомірне формування у молоді поглядів на вибір виду майбутньої професійної діяльності за здібностями та покликанням. У наш час це особливо актуально, оскільки науково-технічний прогрес зумовлює появу нових професій, які вимагають впровадження нових форм і ме-

тодів навчання й організації праці. Тому інформованість учнів щодо якісних змін у продуктивних силах, а також правильна орієнтація на вибір професії мають важливе значення для оволодіння професійними знаннями і навичками та підвищення трудової активності. Отже, об'єктивно виникає потреба розробки схеми інтегрованих будівельних робітничих професій та спеціалізацій, які доцільно враховувати в обґрунтуванні та побудові моделі безперервної професійно-технічної освіти системи "ПТУ-ВПУ-ТУ".

Обґрунтовано вимоги до відбору змісту професійного навчання у закладах будівельного профілю. До них віднесено: взаємозв'язок теоретичного та професійного навчання (з урахуванням специфіки теорії архітектури та будівельного виробництва); науковість та професійну спрямованість навчально-виховного процесу на основі специфіки будівельної галузі та синтезу мистецтв: архітектури (композиції), скульптури (пластики) та живопису (колористики); міждисциплінарні зв'язки, побудовані на науково обґрунтованих положеннях інтеграції змісту навчальних предметів теоретичного та виробничого навчання будівельно-архітектурного профілю.

У другому розділі - "Історико-педагогічні аспекти розвитку професійно-технічної освіти будівельного профілю" - розглянуто соціально-педагогічні функції професійної освіти; викладено провідні тенденції розвитку професійно-технічної освіти в Україні в нових економічних умовах; проаналізовано російський досвід професійної підготовки архітекторів у вищих художньо-технічних майстернях (ВХУТЕМАС); здійснено педагогічний аналіз професійно-технічної освіти архітектурно-художнього профілю в Німеччині (Баухауз).

На основі літературних, документальних та інших джерел розглянуто етапи розвитку професійної освіти в колишньому СРСР і в Україні, починаючи з 50-х років, коли фабрично-заводське учнівство було перетворено в професійно-технічну освіту. У той час, це позитивно вплинуло на підготовку робітничих кадрів: з'явилися денні та вечірні професійно-технічні училища, збільшилися строки навчання (від одного до трьох років), зросли вимоги до загальноосвітньої підготовки майбутніх робітників. Соціально-економічні умови цього періоду сприяли створенню системи державних трудових резервів, діяльність яких передусім спрямовувалась на розв'язання практичних завдань підготовки та централізованого розподілу робітничих кадрів. Були створені методичні служби, в яких працювали кваліфіковані методисти, які здійснювали розробку систем виробничого навчання різного професійного спрямування.

Новий етап у розвитку професійно-технічної освіти розпочався після прийняття Закону "Про з"язки школи з життям та розвиток системи народної освіти у СРСР" (1958 р.). Відповідно до цього закону профтехосвіта була визнана частиною загальної системи освіти країни: у старших класах шкіл почали здійснювати допрофесійну підготовку учнівської молоді за багатьма робітничими професіями. Аналіз літератури та досліджень того періоду свідчить, що концепція професійної підготовки 50-60-х років відображала технократизм у педагогіці. Але треба підкреслити, що саме в цей період було проведено чимало досліджень з проблем професійно-технічної педагогіки, результати яких пізніше було використано у створенні професійних навчальних закладів нового типу.

Розвиток професійно-технічної освіти за останні п"ятдесят років мав певні особливості на різних етапах. Так, у 60-70 рр. у народному господарстві була значна незбалансованість між потребами виробництва і рівнем професійної кваліфікації робітничих кадрів. У цей час посилилась роль професійно-технічної освіти: було введено обов"язкову середню освіту, перетворено звичайні професійні училища в середні ПТУ, в яких здійснювалось поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки майбутніх робітників.

Значна кількість училищ переходить на нові навчальні програми, виникла потреба у розробці змісту, форм і методів поєднання загальноосвітнього та професійного навчання у середніх ПТУ. На цьому етапі посилилась увага до розробки основ політехнічної освіти майбутніх робітників, до проблем професійної орієнтації учнівської молоді, більше уваги приділялось розвитку творчого потенціалу та технічного мислення учнів у процесі виробничої діяльності.

З 1969 р. почався новий етап у розвитку профтехосвіти. Розширюється мережа професійно-технічних училищ з 3-4-ма роками навчання. Провідною метою цього перетворення були реалізація принципів та методів політехнічної освіти, обґрунтування ступеневої системи підготовки робітників, стадійної системи професійно-технічного навчання (С.Я.Батишев).

У дисертації теоретично обґрунтовано підходи до визначення змісту підготовки висококваліфікованих робітників та методики навчання робітників широкого профілю. У розділі проаналізовано різні системи професійного навчання, зокрема: предметну, операційну, операційно-комплексну, предметно-технологічну (С.Я.Батишев). Їх впровадження пов"язано з урахуванням особливостей технологічних процесів виготовлення кінцевого продукту.

Для дослідження тенденцій розвитку професійної освіти того часу велике значення має аналіз особливостей підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах профтехосвіти і на виробництві. Наприкінці 80-х років, за даними С.Я.Батишева, М.І.Махмутова та інших дослідників, у підготовці кваліфікованих робітників безпосередньо на виробництві недооцінювалась роль теоретичних знань.

У розділі проаналізовано статистичні дані Міністерства освіти України, здійснено їх кількісний та якісний аналіз. Так, у 1996 р. в Україні діяв 1161 заклад профтехосвіти, в яких навчалися 552 тис. учнів. Навчально-виховний процес здійснювали близько 60 тис. інженерно-педагогічних працівників. Тоді ж 200 ПТУ увійшли до складу навчально-виробничих комплексів. За офіційними даними, четверта частина усіх техніків, зайнятих в той час у промисловості, працювали на робочих місцях. Крім цього, було визначено досить великий перелік робочих місць, на яких за формальними вимогами повинні працювати саме техніки. Така подібність трудових функцій зумовила зближення характеру підготовки робітників і техніків. Це відбувалося як у системі загальної, так і спеціальної освіти. Дослідниками було зроблено висновок про те, що середні спеціальні навчальні заклади порушують наступність її різних ланок: випускники закладів профтехосвіти, вступаючи до технікумів, змушені вдруге вивчати деякі дисципліни, витрачаючи час і державні кошти на непотрібне дублювання; разом з цим вони мали значні труднощі, вступаючи до вищих навчальних закладів.

Таким чином, система професійно-технічної освіти є найбільш перспективною та ефективною формою підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів; професійно-технічна підготовка учнів водночас із здобуттям повної середньої освіти можлива в навчальних закладах системи профтехосвіти різного типу. Створення належних умов для поєднання професійно-технічної, середньої спеціальної та вищої освіти дає змогу відповідно до профілю розвинути систему вищої професійно-технічної освіти у вищих професійних училищах.

У розділі проаналізовано досвід професійної підготовки архітекторів у Всесоюзних художньо-технічних майстернях (ВХУТЕМАС). Архітектурний факультет ВХУТЕМАСу було організовано у 1920 р. Він став спадкоємцем послідовно змінених: Московського палацового архітектурного училища, архітектурного відділення училища живопису та архітектурного факультету Вільних Державних Художніх Майстерень. Навчальні плани і програми були побудовані на основі інтегрування знань і вмінь з архітектурної і будівельної галузей. Тут особливу увагу було приділено творчому поєднанню не тільки загальноосвітніх, спе-

ціальних та технічних дисциплін, а й художніх та виробничого навчання.

У 20-ті роки цього століття в Росії та Україні було проведено реформу художнього виховання і освіти, що сприяло забезпеченню науково обгрунтованого викладання, яке базувалось на врахуванні сутності та особливостей художніх дисциплін. Реалізація визначеної мети спрямовувалась на забезпечення художньої професійно-практичної підготовки (з професійно-виробничих вмінь та навичок) і художньої підготовки архітекторів-художників. Майбутні фахівці повинні були стати одночасно висококваліфікованими майстрами-"композиторами" в галузі художнього оформлення споруд та планування населених пунктів і водночас будівельниками, які б володіли знаннями з технологій, техніки й економіки будівельної справи того часу. Майстерні мали таку структуру: основне відділення (з однорічним курсом навчання) та архітектурний факультет (з II, III, IV, V курсами). У 2-му півріччі V курсу планувалося виконання дипломної роботи. Професійне навчання здійснювалось на основному відділенні. Це відділення (з однорічним курсом навчання) було загальним для студентів усіх факультетів і спеціальностей ВХУТЕМАСу. Мета загального відділення: 1) дати загальну вищу художню освіту; 2) навчити основ художньої професійної майстерності і засобів художнього зображення; 3) "розвинути свідоме й критичне ставлення до предмета, що вивчається", сприяти розвитку творчої самостійності студентів.

Досвід цих художньо-технічних майстерень було використано у визначенні архітектурних аспектів змісту навчання у вищих професійних училищах будівельно-архітектурного профілю. Це дало змогу науково обгрунтовано розробляти навчальні робочі програми для підготовки реставраторів пам'яток архітектури.

У цьому розділі проаналізовано також концепцію програми Баухауза (Німеччина), а також принципи, викладені в архітектурній програмі Робітничої ради з питань мистецтва (складено Бруно Таутом у 1918 р.). Історія створення й функціонування цього унікального професійно-технічного закладу Німеччини свідчить про перспективність ідей професійно-технічної освіти архітектурного профілю. Вивчення показало, що в архітектурній підготовці цих закладів професійно-технічної освіти пріоритетними були функціонально-архітектурні напрями, які пов'язані з формуванням функціонально-естетичних знань майбутнього будівельника.

У третьому розділі - "Теоретичні та організаційно-педагогічні основи безперервної професійної освіти будівельного профілю" - висвітлено

особливості переходу до багатоступеневої системи професійного навчання в Україні; схарактеризовано ступінчасту систему професійного навчання; обґрунтовано положення концепції безперервної професійної освіти будівельного профілю, підходи до інтегрування робітничих професій; здійснено педагогічну конкретизацію цілей і завдань будівельно-архітектурної підготовки в закладах профтехосвіти; теоретично обґрунтовано модель підготовки молодшого спеціаліста будівельного виробництва, визначено основні напрями вдосконалення системи виробничого навчання з будівельних спеціальностей.

У зв'язку із запропонованою моделлю інтегрованих робітничих професій будівельних спеціальностей у розділі викладаються окремі аспекти, пов'язані з ступеневою професійно-технічною підготовкою, впровадженням наскрізних циклів спеціальних дисциплін, комплексного викладання предметів природничо-математичного і спеціального циклів; обґрунтовується необхідність обов'язкового проходження учнями послідовно 1-го та 2-го рівнів професійного навчання з одночасним здобуттям середньої базової освіти.

Інтегрування будівельних професій у професійно-технічній освіті пропонується здійснювати на кожному рівні професійного навчання.

1-й рівень - "середній рівень робітничої кваліфікації". На цьому рівні інтеграція професій має характер групування будівельних професій за видами будівельних робіт на виробництві: група професій реставраторів, група професій мулярів-монтажників, група професій оздоблювальників, група професій деревообробників, група професій бухгалтерів. На нашу думку, саме такий підхід дозволяє об'єднувати професії у блоки. Блочний характер інтеграції професій на середньому рівні кваліфікації дає змогу: кожному учневі здобути 3-й розряд робітничої професії, що входить у визначений блок; розширити для кожного учня діапазон освоєння професії (2-3 професії в кожному блоці); створювати професійно-технічні заклади нового типу, в яких може здійснюватись підготовка висококваліфікованих робітників комплексно для будівельної галузі (реставратор, муляр-монтажник, оздоблювальник, пічник, столяр, нормувальник).

2-й рівень - "вищий рівень робітничої кваліфікації". Інтеграція робітничих професій на цьому рівні професійно-технічної освіти дозволяє забезпечити освоєння робітничих професій на вищому рівні робітничої кваліфікації. Зазначимо, що завдання підготовки на цьому рівні молодшого спеціаліста-організатора будівельного виробництва висувають специфічні вимоги до інтеграції будівельних професій. На нашу думку, інтеграцію професій доцільно здійснювати за принципом підвищення

рівня кваліфікації, тобто за спеціалізацією для молодшого спеціаліста-організатора будівельного виробництва. Інтеграція на 2-му рівні дозволяє: створювати умови для здобуття учнями більш високого розряду (5-й розряд з будівельних професій); оволодіти на 2-му рівні ще однією професією (не ту, з якої одержаний 3-й розряд на 1-му рівні) і здобути 4-й розряд з основної професії (наприклад: на першому рівні - муляр 3-го розряду, а на 2-му рівні - штукатур 4-го розряду); сприяти підготовці робітника широкого профілю, що важливо для керівника першої ланки на будівельному майданчику; значно наблизити до специфіки кожного виробничого циклу теми дипломних робіт та комплексне проведення курсового проектування.

Такий підхід до розробки моделі інтегрованих будівельних професій на 1-му рівні блоковим способом і на 2-му рівні за принципом спеціалізації у межах тієї чи іншої робітничої професії забезпечує наступність професійно-технічної освіти (1-го та 2-го рівнів) з вищою професійною освітою навчальних закладів 3-го рівня акредитації. Ця модель відображена на "Схема інтеграції будівельних робітничих професій" (Рис. 1).

Наведений перелік факультетів і будівельних професій технічного університету свідчить про правомірність обґрунтованого нами підходу. Молодший спеціаліст-організатор будівельного виробництва, який навчався на 1-му та 2-му рівнях професійно-технічної освіти, має змогу продовжити своє професійне навчання в закладах вищої освіти відповідного профілю (на 3-му рівні) та здобути вищу освіту у більш короткі строки (наприклад, за три роки).

Це стає можливим тому, що на 2-му рівні передбачено: здійснення підготовки за спеціальними дисциплінами будівельного профілю, які забезпечують підготовку молодшого спеціаліста до оволодіння вищою освітою; введення курсового проектування і проведення його комплексно за кількома дисциплінами; введення дипломного проектування.

Інтеграція робітничих професій на 1-му і 2-му рівнях освіти сприяє вдосконаленню вищої професійної будівельної освіти. У розділі запропоновані рівні безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю:

1-й рівень: складається з початкової професійно-технічної освіти, яка дає можливість отримання учнями робочої кваліфікації з однієї або кількох нескладних професій без середньої загальної освіти. Крім того, на цьому рівні можна отримати середню професійну освіту, яка перед

1-й рівень (середній рівень кваліфікації робітника)
2,5 роки навчання у ПТУ (після 9 класів)

2-й рівень (вищий рівень кваліфікації робітника)
2,5 роки навчання у ВПУ

3-й рівень (вища освіта)
3 роки навчання в ТУ

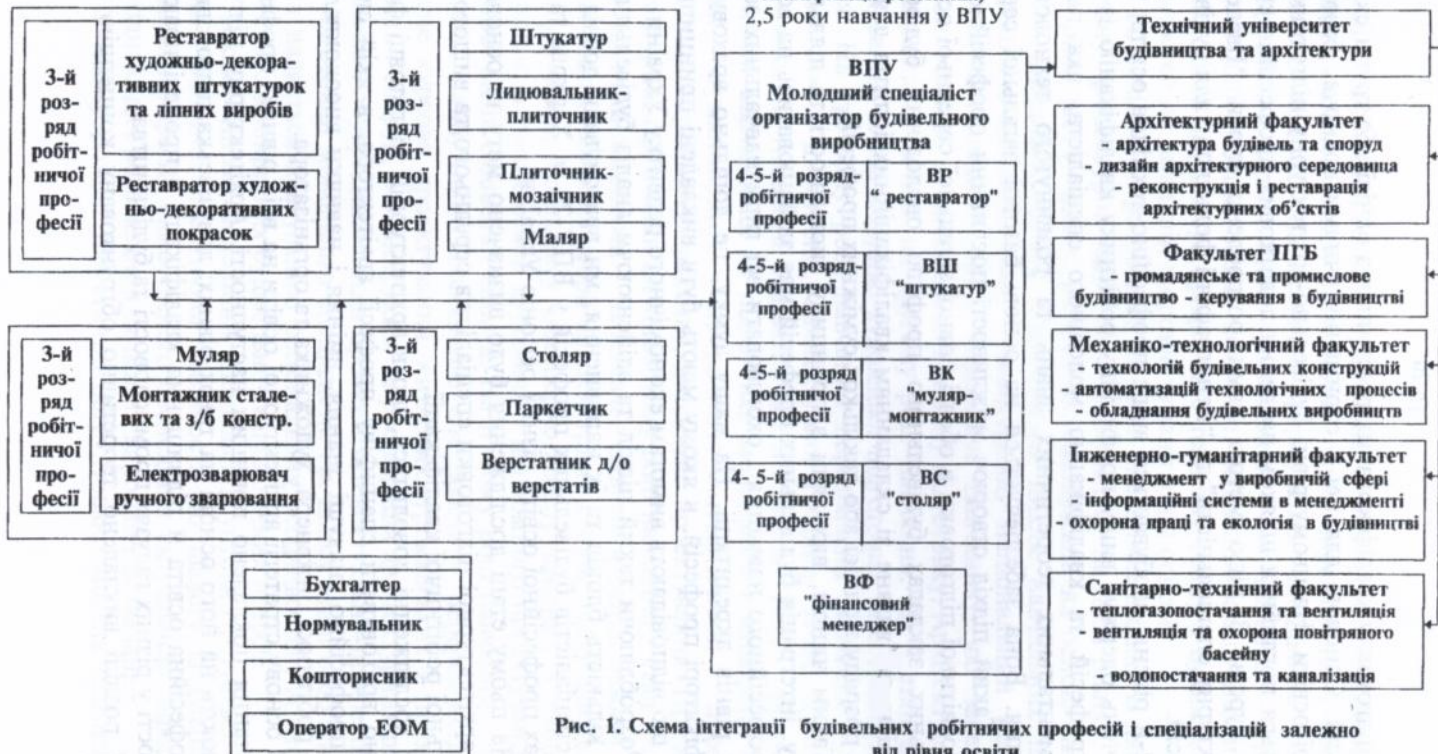

Рис. 1. Схема інтеграції будівельних робітничих професій і спеціалізацій залежно від рівня освіти

бачає підготовку кваліфікованих робітників з однієї або групи складних професій. Основою для неї є отримання учнями водночас базової середньої освіти. На цьому рівні будівельно-архітектурну підготовку пропонується поглибити шляхом введення додаткових професійно спрямованих курсів. З цією метою нами розроблено курси “Введення в архітектурну спеціальність” та “Етнографія і фольклор” для будівельних професій.

2-й рівень: здобувається вища професійно-технічна освіта, на базі якої учень одержує вищу професійну робітнику кваліфікацію із складних професій та кваліфікацію молодшого спеціаліста, яка потребує фундаментальних теоретичних знань та розвинутого технологічного мислення. Вона забезпечується на основі базової загальної середньої освіти. Такий підхід створює можливості поєднання професійної і загальноосвітньої підготовки в обсязі повної загальної середньої освіти. В навчальних закладах будівельного профілю оволодіння будівельною професією по”в’язане зі складанням кваліфікаційних іспитів для отримання розряду з однієї або декількох суміжних професій.

Таким чином, виходячи з принципу системності та діяльнісного підходу, інтеграція будівельних професій має здійснюватись на всіх етапах професійного навчання і охоплювати всі типи навчальних закладів різних рівнів акредитації. На нашу думку, це доцільно враховувати у класифікаторі професій, в якому мають бути викладені принципи інтеграції, що відповідають вимогам економічного розвитку України.

Розробляючи такий підхід та здійснюючи аналіз будівельних професій, кількість блоків та їх наповнення, ми враховували досвід підготовки спеціалістів будівельних професій у ВПУ-20 м. Харкова та інших закладах професійної освіти різних регіонів України.

На цьому етапі дослідження було визначено мету та основні завдання архітектурної підготовки спеціалістів середнього та вищого рівнів будівельної робітничої кваліфікації.

У дослідженні доводиться, що в архітектурній підготовці фахівців доцільно враховувати специфіку професії архітектора, в якій синтезуються професійно значущі знання, вміння і навички висококваліфікованого робітника, інженера, художника та організатора.

В основу стратегії архітектурної освіти на всіх рівнях професійного навчання покладено принцип наступності. Архітектурну підготовку здійснюють на його основі на трьох рівнях: довузівська підготовка, вища професійна освіта й підвищення кваліфікації у процесі практичної діяльності у різних галузях промисловості та будівництва.

У розділі викладено теоретично обґрунтовану концепцію безпе-

первної професійної освіти будівельно-архітектурног профілю. В ній наведено: концептуальні положення щодо спрямованості навчально-виховного процесу на всебічне формування спеціаліста робітничої кваліфікації, гармонійно розвиненого спеціаліста будівельно-архітектурної спеціалізації; комплекс художньо-композиційних дисциплін, який забезпечує професійно-технічну освіту з будівельних спеціальностей на загальній широкій гуманітарній основі.

Відповідно до розробленого нами експериментального навчально-го плану архітектурна підготовка планувалася на двох рівнях. На першому рівні (ПТУ- рівень робітничої кваліфікації на основі базової загальної середньої освіти) поєднуються цикли навчальних предметів (природничо-математичний, гуманітарний, національний компонент, професійно-технічний цикл, виробниче навчання), які забезпечують загальноосвітню та професійно-технічну підготовку. Архітектурна підготовка розпочинається на другому році навчання. Це - етап адаптації, формування основ історико-художньої підготовки та естетичного виховання. На третьому році навчання передбачено вивчення художньо-образотворчих дисциплін, архітектурної графіки, теорії архітектурної композиції та типології будівель. Другий рівень (ВПУ - рівень вищої робітничої кваліфікації та підготовки молодшого спеціаліста) охоплює цикли: гуманітарний, природничо-математичний, професійно-технічний, виробничу практику, дипломне проектування. Продовження архітектурної підготовки на четвертому році навчання - етап оволодіння професійними знаннями - передбачає вивчення основ базової архітектурної освіти, зокрема теорії архітектурних стилів, теорії архітектури та містобудування, комплексу інженерно-конструктивних й економічних дисциплін, а також основ курсового і дипломного проектування різноманітних видів будівель і споруд. На п'ятому році навчання - етап спеціалізації майбутнього молодшого спеціаліста - передбачається комплексне курсове проектування житлових, громадських і промислових будівель і споруд, реконструкція та реставрація архітектурних пам'яток і предметів побуту. Дипломний проект є інтелектуально-професійною базою підготовки молодшого спеціаліста. На цьому етапі особливого значення надається врахуванню регіональних особливостей, архітектурних традицій та конкретних будівельно-технологічних потреб.

Таким чином, молодший спеціаліст ґрунтовно готується до професійно-технічної практичної діяльності, до діалогу із спеціалістами суміжних професій, самостійного оволодіння актуальною інформацією, необхідною для розв'язання складних виробничих завдань.

У цьому розділі теоретично обґрунтовано модель підготовки мо-

лодшого спеціаліста у вищих професійних училищах будівельного профілю. Відповідно до запропонованої нами концепції було розроблено експериментальний навчальний план. Організація навчального процесу за цим планом дала змогу забезпечувати професійне архітектурне навчання.

У четвертому розділі - *“Науково-методичне забезпечення підготовки висококваліфікованих робітників та спеціалістів будівельних професій у системі “ПТУ-ВПУ-ТУ”* - викладено обґрунтування змісту професійного навчання будівельного профілю; розглянуто діючі типові навчальні плани професійно-технічних училищ і технічних університетів; схарактеризовано запропоновану нами модель навчального плану вищого професійного училища будівельного профілю; висвітлено функції робочих програм у виробничому навчанні, а також авторські підходи до розробки міжпредметних комплексних завдань; висвітлено розроблені нами методики викладання теоретичних курсів і проведення практичних занять. Цими методиками було передбачено органічне поєднання вивчення теоретичних та виробничих курсів, загальнотеоретичних та інженерних циклів.

У розділі розглянуто зміст професійного навчання у професійно-технічних закладах будівельного профілю, який складається з теоретичного, виробничого навчання у майстернях та практики на будівельних майданчиках.

На цьому етапі дослідження обґрунтовано необхідність посилення уваги до загальноосвітньої підготовки учнів закладів профтехосвіти, яка нині є не тільки фундаментом, що створює можливість прискореного оволодіння складними професіями, але й важливою складовою частиною професійної підготовки. Нами сформульовані положення щодо професійної спрямованості змісту й процесу навчання в профтехучилищах, що зумовлює особливу значущість системи загальнотехнічних знань, які доцільно передбачити в програмах з предметів загально-технічного циклу.

Для обґрунтування моделі навчального плану ВПУ будівельно-архітектурного профілю нами використовувались дані: щодо тенденцій змін у змісті праці в умовах НТР; історико-логічного аналізу змісту професійно-технічної освіти будівельних спеціальностей; порівняльного аналізу 4-х навчальних планів предметів загальноосвітньої школи і професійно-технічного училища різного профілю за 1990-1994 рр.; аналізу рівня знань, сформованості вмінь і навичок у шести ПТУ та трьох ВПУ будівельного профілю; теоретичного аналізу змісту загально-

технічної підготовки в нових умовах; результатів аналізу роботи майстрів виробничого навчання з нових спеціальностей “Реставратор художньо-декоративних штукатурок та ліпних виробів” і “Реставратор художньо-декоративних фарбувань” (у експерименті брало участь 168 учнів з цієї спеціальності); виявлення мотивів опанування обраної професії: муляра - 80 учнів, штукатурка - 160 учнів, реставратора - 120 учнів; експериментальної перевірки запропонованих нами 5 методик навчання за інтегрованими дисциплінами : основи архітектури, основи композиції, рисунок, основи комп’ютерної техніки, виробниче навчання (виготовлення архітектурної деталі); порівняльного аналізу успішного формування професійних навичок в умовах комплексного виконання завдань теоретичного та виробничого циклів навчання.

Нова модель навчального плану будівельно-архітектурного профілю враховує інтеграційні процеси, спрямовані на удосконалення та розвиток змісту освіти, а також дидактичні вимоги щодо наступності змісту освіти у ПТУ та ВПУ будівельного профілю.

Новий план забезпечує виконання нормативних вимог до традиційного навчального процесу, які спрямовані на : більш повну можливість всебічного розвитку особистості підлітків; інтеграцію процесів виробництва та політехнічної освіти в умовах інтенсивної автоматизації будівництва; забезпечення раціонального навчального навантаження учнів та регламентацію терміну навчання (35-36-ти годинного тижня); уніфікацію календарної структури послідовного теоретичного та виробничого навчання, а також практики на виробництві.

Такий підхід сприяє створенню необхідних умов для реального реформування навчального процесу у вищих професійних закладах будівельного профілю. Реалізація запропонованої нами моделі спрямована на: забезпечення безперервної професійної освіти у закладах профтехосвіти будівельного профілю; можливість підготовки у вищому професійному училищі висококваліфікованих робітників за групами інтегрованих будівельних професій; посилення уваги до професійно-технічної підготовки учнів на всіх ступенях професійної освіти; можливість урахування специфіки змісту професійної діяльності з різних груп будівельних професій; забезпечення інтегрування змісту загальноосвітніх та професійно-технічних дисциплін на основі оптимізації міжциклових і міжпредметних зв’язків; коригування строків виробничої практики з урахуванням сформованості професійних умінь та навичок, освоєння нової техніки і прогресивних технологій, передового виробничого досвіду; розроблення методики курсового та дипломного проектування, комплексного виконання курсових завдань; забезпечення раціо-

нальної організації праці майстрів виробничого навчання і викладачів спеціальних дисциплін. Доведено, що створення безперервної професійної освіти будівельного профілю забезпечує: наступність змісту навчальних планів та програм для ПТУ, ВПУ і ТУ, ефективність використання загального обсягу навчального часу для підготовки висококваліфікованих робітників. Це зумовлює необхідність забезпечення відповідності структури навчального плану педагогічним вимогам та організаційно-методичній спрямованості професійного навчання в закладах профтехосвіти будівельного профілю.

У п'ятому розділі - "Експериментальна перевірка ефективності системи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю" - викладено методику, організацію та проведення педагогічного експерименту, а також узагальнення його результатів.

Проведення констатуючого експерименту дозволило виявити ряд недоліків у професійній підготовці висококваліфікованих робітників будівельно-архітектурного профілю, а саме: недостатність професійних знань; відсутність належної професійної спрямованості навчально-виховного процесу, необґрунтованість структури та строків навчання; невизначеність рівнів професійно-технічної підготовки та їх тривалість.

На основі результатів аналізу існуючих строків навчання у ПТУ, ВПУ та ТУ (ПТУ - 3 роки, ВПУ - 1,5 року, ТУ - 5 років) було виявлено: динаміку змін у кількості предметів, що вивчаються; тривалість навчання (кількість годин з кожної дисципліни); можливості інтеграції навчальних предметів; доцільність впровадження комплексного наскрізного курсового проектування, а також запропоновано нові строки навчання, які було втілено у комплексі "Будівельник": ПТУ - 2,5 року, ВПУ - 2,5 року та ТУ - 3 роки. Аналіз результатів побудови навчального процесу у навчально-виробничому комплексі ПТУ - ВПУ - ТУ протягом п'яти навчальних років (1990-1995 рр.) дозволяє зробити висновки, що рівень професійної майстерності та фахова спрямованість підготовки спеціалістів будівельно-архітектурного профілю, поряд з іншими факторами залежать від структури та строків навчання. У зв'язку з цим доцільно: використовувати запропоновані строки навчання, а саме зменшити строк навчання у ПТУ (2,5 років) та збільшити строк навчання у ВПУ (2,5 років) для всіх професій будівельного профілю.

Результати одержані на аналітико-констатуючому, аналітико-пошуковому, формуючому етапах дослідження, а також нові вимоги до якості підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів ми враховували в теоретичному обґрунтуванні моделі безперервної про-

фесійної освіти будівельно-архітектурного профілю, структура якої включає різні заклади професійно-технічної освіти - від шкіл і училищ до технічних університетів, інститутів і факультетів підвищення кваліфікації (рис. 2).

Головними завданнями системи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю є: підготовка робітників, молодших спеціалістів та спеціалістів; перепідготовка (вищий робітничий розряд, а також розряди із суміжних професій); підвищення кваліфікації, формування нового світогляду, творчої ініціативи, професійної самостійності майбутніх спеціалістів. Усе це можливо в умовах функціонування навчально-виробничого комплексу "ПТУ-ВПУ-ТУ", в якому нами запропоновано не тільки збільшення строків навчання, але й вивчення спеціальних архітектурних дисциплін: комплексного курсового та дипломного проектування, інтегрування загальноосвітніх та професійних дисциплін, що дає підстави для висновку про випуск робітників та молодших спеціалістів більш високого рівня кваліфікації.

Наступним етапом дослідно-експериментальної роботи було вивчення, розробка нових та модифікація діючих навчальних планів і програм курсів на 1-му (ПТУ) та 2-му (ВПУ) рівнях професійно-технічної освіти, а також у технічному університеті. Результатом цього етапу дослідження стали: новий експериментальний навчальний план (ВПУ-20), 2 нових навчальних плани підготовки висококваліфікованих робітників, спеціалістів будівельно-архітектурних професій ("Реставратор декоративних штукатурок і ліпних виробів", "Реставратор декоративно-художніх фарбувань") та 4 модифіковані навчальні плани ("Муляр", "Лицювальник-плиточник", "Штукатур", "Монтажник сталевих та залізобетонних конструкцій"), а також 8 програм інтегрованих курсів загальноосвітніх і професійних дисциплін для будівельних професій: етнографія і фольклор; основи архітектури, композиції та малюнка; спецтехнологія; матеріалознавство; будівельне креслення; основи розрахунків будівельних конструкцій; організація будівництва; технологія будівельного виробництва. Поряд з цим вперше було запропоновано й розроблено методику комплексного наскрізного курсового та дипломного проектування.

Аналіз результатів цього етапу дає змогу зробити висновок, що вдосконалення підготовки кваліфікованих робітничих кадрів залежить передусім від змісту професійного навчання, кількості інтегрованих дисциплін, предметів фахової спрямованості та терміну вивчення професійного циклу, а також від структури навчально-виховного процесу в

Професійна освіта

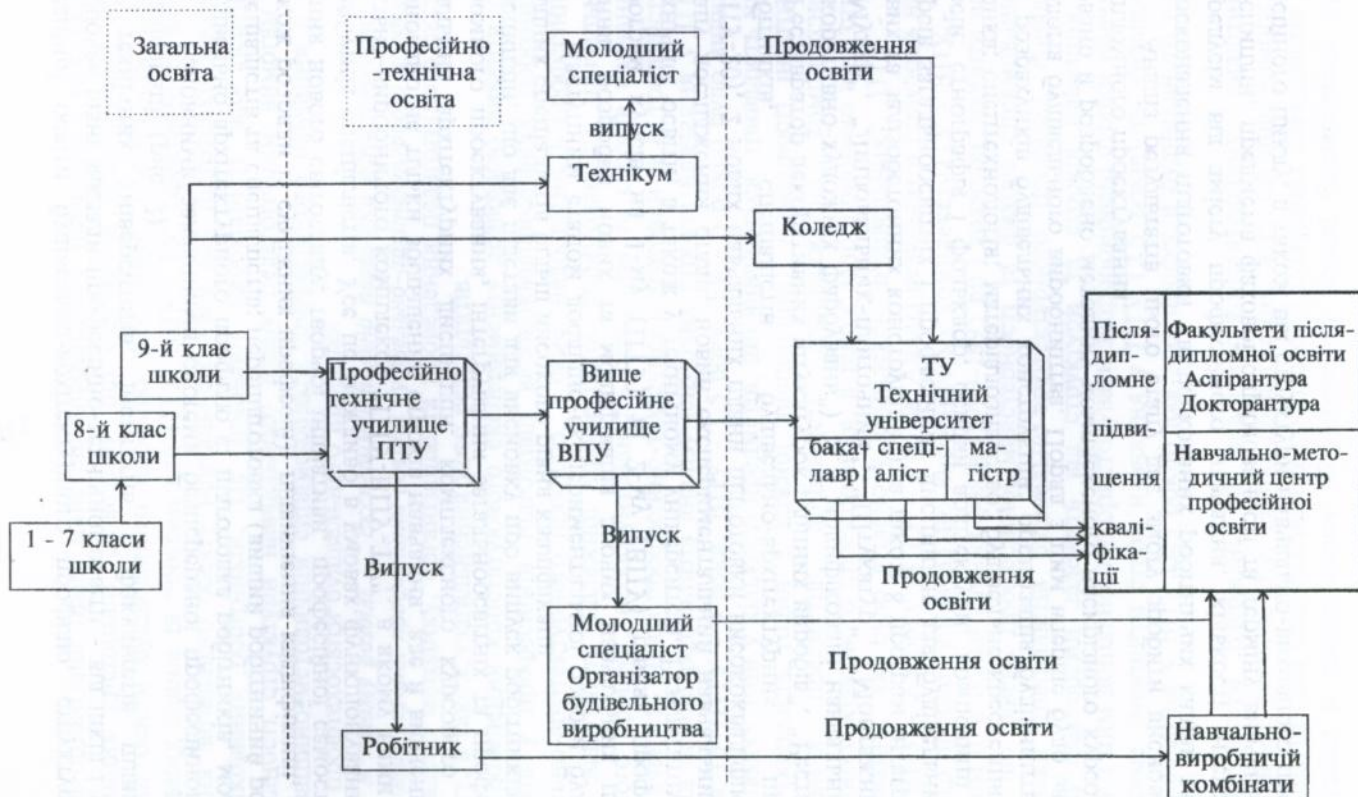

Рис. 2. Структура безперервної професійної освіти будівельного рофілю

системі “ПТУ-ВПУ-ТУ”.

Відповідно до розробленої нами методики досліджено вплив одержаних професійних знань та умінь на адаптацію учнів до реального виробництва. Був застосований метод самооцінки - “самооцінювальний блок”, що складався з двох самооцінок учнів. По-перше, оцінювався рівень знань учнів з предметів та рівень професійної придатності до майбутньої практичної діяльності. На цьому етапі в експерименті брали участь 750 учнів, 90 викладачів спеціальних та професійних дисциплін, 82 майстри виробничого навчання. По-друге, оцінювався рівень знань учнів із запропонованих дисциплін. Це визначалося на 1-му (ПТУ) та 2-му (ВПУ) рівнях освіти. До цієї частини експерименту було залучено 820 учнів, 86 викладачів спеціальних та професійних дисциплін, 65 майстрів виробничого навчання.

Дані, отримані на основі узагальнення результатів “самооцінювального блоку”, дають підстави для визначення не тільки залежності особистісного та професійного зростання учнів від самооцінки. Вона може бути також головним критерієм отриманих учнями знань та навичок з фахових предметів, а її рівень - прямо пропорційний можливості адаптації учня у реальному виробництві. Це, в свою чергу, було покладено в основу контролю та планування кількісних аспектів навчально-виховного процесу на кожному ступені професійно-технічного навчання.

Комплексний аналіз результатів “самооцінювального блоку” дав можливість схарактеризувати наявність необхідних професійно значущих якостей для подальшого професійного навчання. Експериментально доведено, що самооцінка учнями одержаних знань та умінь певною мірою впливає на прискорення професійної адаптації в реальному виробництві. Результати “самооцінювального блоку” доцільно враховувати при визначенні форм успішності навчання, якості оволодіння навчальним матеріалом, а також при плануванні кількості учнів, що навчаються на кожному рівні професійно-технічної освіти.

Теоретично обґрунтована модель підготовки висококваліфіковано-го робітника - будівельника широкого профілю, яка експериментально перевірялась у ВПУ-20, ПТУ-37, ПТУ-26 м. Харкова, ВПУ-16 м. Суми, ПТУ-17 м.Саки.

Результатом експериментального дослідження є: обґрунтування моделі та етапів безперервної освіти ступеневої професійної підготовки робітника та молодшого спеціаліста; визначення архітектурної спрямованості будівельної професійної освіти на досягнення найважливішої мети навчання - формування творчого робітника вищої кваліфікації,

який спроможний орієнтуватися в проблемних ситуаціях. Відповідно до програми і методики дослідження ми здійснювали розробку та експериментальну перевірку навчально-методичного комплексу будівельно-архітектурного профілю. Зокрема, було розроблено 6 типів програмно-методичних документів: рекомендації; навчальні плани і програми за фахом; методики виробничого навчання за фахом; методики викладання матеріалу з окремих дисциплін (креслення, малюнка, композиції), курсового та дипломного проектування. На рис. 3 наведена схема навчально-виробничого комплексу "Будівельник". На ній відображена послідовність навчання в системі "ПТУ-ВПУ-ТУ". Навчання майбутніх робітників і молодших спеціалістів здійснювалось за нашими теоретико-методичними розробками, підручниками та навчальними посібниками.

На різних етапах наукового пошуку на основі здобутих даних вносились певні корективи, необхідні зміни, доповнення. Уточнювались компоненти моделі, зміст програм, послідовність виконання запропонованих методик курсового та дипломного проектування.

У розділі доведено, що мета професійно-технічного навчання, поряд з іншими факторами, досягається на основі поєднання зусиль майстрів, методистів і викладачів. Програма професійної діяльності завжди співвідноситься з умовами її реалізації у конкретній виробничій діяльності.

Таким чином, методологічна функція професійної освіти тісно пов'язана з прогностичною. Наукове розуміння сутності профтехосвіти є однією з найважливіших теоретичних проблем соціології та педагогіки як науки. Для педагогіки принципово важливо не тільки розкрити залежність профтехосвіти від суспільних відносин та матеріального виробництва, але й показати їх органічну єдність і взаємодію. Завдання полягає в тому, щоб, виявивши місце і роль освіти в процесах функціонування та розвитку соціального цілого, визначити характер взаємодії суспільства й цієї сфери людської діяльності та виявити конкретно-історичну специфіку їх взаємозв'язку.

У загальних висновках викладено основні результати дослідження безперервної професійної освіти спеціалістів будівельно-архітектурного профілю. Отримані результати дають підставу вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання реалізовані, мета досягнута. Сукупність одержаних наукових положень має важливе значення для теорії та практики побудови безперервної професійної освіти у навчальних закладах різного рівня акредитації.

Логічність, обґрунтованість та вірогідність наукових положень і

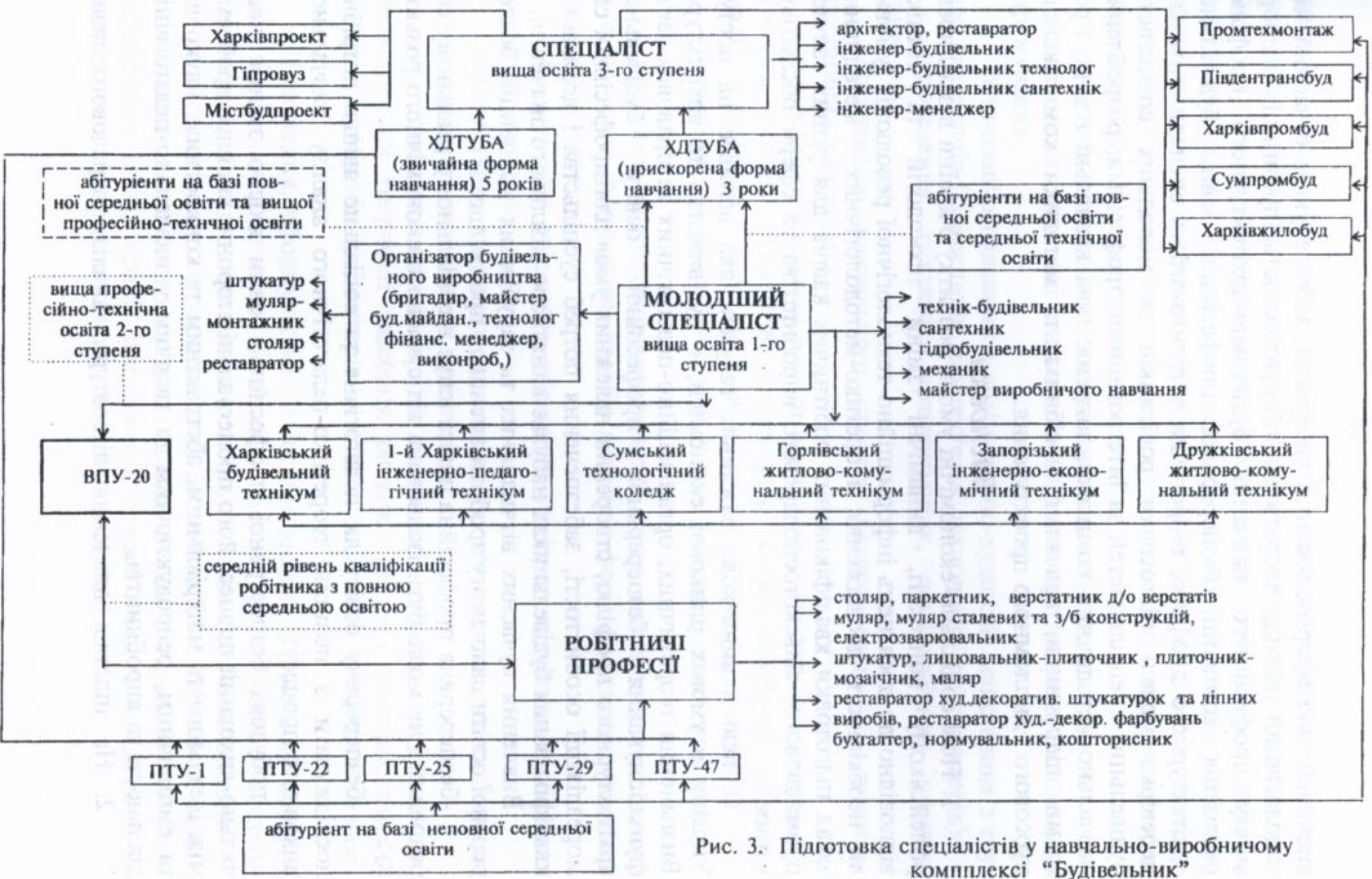

Рис. 3. Підготовка спеціалістів у навчально-виробничому комплексі "Будівельник"

висновків, які сформульовані в дисертації, забезпечують: сучасний методологічний підхід, теоретична обґрунтованість принципів відбору змісту професійного навчання будівельно-архітектурного профілю, реалізація концепції безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю, теоретична обґрунтованість експериментальна перевірка моделі підготовки робітників та молодших спеціалістів будівельних спеціальностей за інтегрованими професіями, розроблений навчально-методичний комплекс, зокрема: нові навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники та методики комплексного курсового і дипломного проектування.

Висновки

1. Нові соціально-економічні умови розвитку України в західноєвропейському контексті, динамічні зміни технологій та техніки відповідно до досягнень інформаційно-технологічної революції зумовили необхідність дослідження теоретико-методологічних і методичних засад підготовки кваліфікованих робітничих кадрів для різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва та сфери обслуговування.

Однією з винятково важливих галузей, яка впливає на поступ України в умовах ринкової економіки, є будівництво та архітектура. Визначення теоретичних, організаційно-педагогічних та правових засад функціонування безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю, створення належних умов для професійної самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих будівельниках набуває винятково важливого значення.

Вивчення сучасних вітчизняних та зарубіжних концепцій безперервної освіти дало змогу зробити висновок про те, що:

-безперервна професійна освіта існує в соціальному реальному середовищі і не може бути ізольована від сучасного економічного розвитку;

-безперервну освіту як педагогічне та соціальне явище потрібно досліджувати з позицій теоретико-педагогічного аналізу навчально-виховного процесу;

-побудова безперервної професійної освіти якісно змінює навчально-виховний процес, його процесуальні сторони, вирішує проблеми між ідеальним та матеріальним, абстрактним та конкретним, науковим та емпіричним, репродуктивним та творчим у навчально-педагогічній діяльності та виробництві.

2. На підставі вивчення літератури, аналізу передового педа-

гогічного досвіду виявлено особливості розвитку професійної освіти будівельно-архітектурного профілю на різних історичних етапах підготовки висококваліфікованих робітників в Україні; здійснено порівняльний історико-педагогічний аналіз двох провідних навчальних закладів - Вищих художньо-технічних майстерень - ВХУТЕМАС (Росія) і Баухауз (Німеччина). Узагальнення його результатів показало, що архітектурне навчання у цих закладах передбачало:

- художню спрямованість вивчення архітектурних дисциплін;
- введення курсової системи навчання архітектурно-художнього спрямування;
- організацію навчання в архітектурно-художніх майстернях з групою викладачів (художників, архітекторів, технологів, конструкторів);
- проведення художніх, архітектурних, технологічних практик учнів;
- організацію навчального процесу безпосередньо у художньо-виробничих майстернях;
- проведення дослідної роботи цілеспрямовано за визначеними напрямками (аналіз елементів архітектури, організаційно-економічний аналіз, педагогічні основи викладання архітектурних дисциплін).

Вивчення художніх дисциплін у цих закладах мало такі особливості:

- практичну підготовку архітекторів, котра складалася з послідовного вивчення формальних засобів художніх форм на основі психології зорового сприйняття;
- формування свідомого ставлення учнів до художньо-естетичних засобів архітектури;
- архітектурно-художню спрямованість проведення практичних занять у художньо-виробничих майстернях;
- використання нових систем навчання, зокрема: стимулювання індивідуальної творчості засобами рисунка (колаж), використання у навчанні майбутніх архітекторів методики "ділення" архітектурної форми.

Положення, сформульовані на основі аналізу історичного досвіду, нами були використані у визначенні змісту професійного навчання будівельно-архітектурного профілю, обґрунтуванні його компонентів.

3. Основні положення концепції безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю визначаються потребами гнучкого регулювання ринку праці, задоволення потреб людини в навчанні та розвитку її соціальної ініціативи й відповідальності.

У сучасних соціально-економічних умовах безперервна професійна освіта будівельного профілю реалізується у принципово нових інтегрованих структурах професійної школи. Це зумовлює необхідність структурної перебудови професійно-технічного навчання з урахуванням реальних потреб у професіях та спеціальностях сучасного виробництва.

Теоретично обґрунтовано мету, зміст, завдання безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю в умовах ступеневого навчання, а також її принципи, зокрема наступності, інтегративності, гнучкості, прогностичності.

Визначено шляхи реалізації положень концепції з урахуванням особливостей цієї важливої галузі народного господарства, що сприяє формуванню трудового потенціалу майбутніх робітників і молодших спеціалістів, підвищенню їх соціальної відповідальності та професійної мобільності.

Розв'язання сучасних завдань підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів у закладах професійно-технічної освіти будівельного профілю зумовлює: необхідність пошуку нетрадиційних підходів, нових форм організації навчально-виробничої діяльності, підвищення професійно-кваліфікаційного рівня та розвиток соціально-економічної ініціативи майбутніх будівельників.

Головною метою безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю є: сприяння посиленню конкурентоспроможності працівника на ринку праці; спрямованість процесу навчання та виховання на всебічне формування робітника високої кваліфікації, гармонійно розвиненого працівника будівельно-архітектурної професії. Особливу роль у безперервній професійній освіті будівельно-архітектурного профілю відіграє цикл архітектурно-композиційних дисциплін, який забезпечує професійно-технічну освіту будівельних спеціальностей художньо-творчими компонентами.

На основі теоретико-методологічного обґрунтування положень концепції безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю нами запропоновано:

- багаторівневу структуру професійної освіти;
- компоненти змісту навчання у закладах професійної освіти будівельного профілю, які складаються з комплексу знань з архітектури та мистецтва, скульптури та живопису, а також умінь просторового бачення форми, кольору, пластики архітектурних споруд.
- дидактичні вимоги до розробки змісту професійного будівельно-архітектурного профілю, його структурування;
- поетапну організацію підготовки робітничих кадрів з будівельних

професій різного рівня кваліфікації;

- методику комплексного курсового та дипломного проектування;
- навчально-методичну документацію для навчально-виробничого комплексу “ПТУ-ВПУ-ТУ”;

- навчальні плани, програми та методичні рекомендації.

4. Теоретичне обґрунтування моделі інтегрованих робітничих професій будівельних спеціальностей здійснювалось на основі врахування змісту будівельних професій за принципами поєднання типів виробничих процесів з предметами праці (див. рис.1).

На першому рівні (середній рівень робітничої кваліфікації) інтеграція здійснювалась поєднанням робітничих професій в єдиному блоці - штукатур, лицевальник-плиточник, плиточник-мозаїчник та маляр. На другому рівні (вищий рівень робітничої кваліфікації) проводилась інтеграція запропонованих блоків професій.

Залежно від складності інтегрованої будівельної професії нами запропонована модель навчального процесу в ПТУ та ВПУ будівельного профілю, визначено рівні, темпи та строки навчання.

Обґрунтовані нами теоретико-методологічні положення були використані при розробці освітньо-професійної програми молодшого спеціаліста “Організатор будівельного виробництва” з трьох спеціалізацій: загальнобудівельного, деревообробного та економічно-бухгалтерського профілів. Ця підготовка на другому рівні передбачає: подовження строків професійного навчання (до 2,6 роки), збільшення кількості спеціальних та професійно-орієнтованих дисциплін (8 предметів), вивчення суто архітектурних дисциплін (основи архітектури та композиції, рисунок та нарисна геометрія тощо).

На основі узагальнення одержаних результатів дослідження доведено, що професійне навчання майбутніх будівельників з інтегрованих професій може здійснюватися на різних рівнях професійної освіти (які забезпечуються навчальними закладами різних рівнів акредитації), у різних інтегрованих структурах та відповідних формах організації навчально-виробничої діяльності з урахуванням специфіки будівельної галузі, будівельного об’єкта та запропонованих освітньо-професійних програм.

Відповідно до запропонованої нами моделі в інтегрованій структурі “ПТУ-ВПУ-ТУ” передбачено: комплексне вивчення предметів природничо-математичного та спеціального циклів; організацію навчання учнів послідовно на першому та другому рівнях освіти з можливістю одержання середньої базової освіти.

5. На основі узагальнення проміжних експериментальних даних нами запропоновано нові строки професійного навчання у закладах професійно-технічної освіти будівельного профілю на другому рівні освіти (збільшено від 1,5 року до 2,6 року). Поряд з іншими факторами це позитивно вплинуло на створення необхідних умов для оволодіння суміжними професіями (в межах інтегрованого блоку професій), а також сприяло розвитку творчих здібностей учнів, розвитку в них інтересу до майбутньої будівельно-архітектурної діяльності, формуванню в них прагнення досягти певних успіхів, розв'язанню сучасних освітньо-виховних проблем.

Нові підходи до організації навчально-виробничого процесу, запропоновані методики комплексного курсового та дипломного проектування, нові засоби організації переддипломної практики на об'єктах будівництва та реставрації сприяли прискоренню адаптації випускників ПТУ та ВПУ до сучасних вимог виробництва.

Запропоновані нами методики та збільшення строків професійного навчання у ВПУ зумовили зміни у структурних компонентах процесу професійного навчання, а саме: за змістом професійні навчальні програми були змінені та доповнені архітектурним змістом; організаційні засади проведення професійного навчання доповнилися методиками комплексного курсового проектування; професійне навчання з архітектури доповнилося методами проектування за прототипами.

З урахуванням проміжних та кінцевих результатів експериментальної роботи нами було запропоновано зміни до навчальних програм з курсів професійно орієнтованих дисциплін, зокрема: матеріалознавства, креслення та комп'ютерної графіки, основ архітектури, основ композиції та рисунку, архітектурних конструкцій, будівельних машин та механізмів, організація та економіка будівельного виробництва. Як свідчать експериментальні дані, це сприяло успішному оволодінню професійно значущими знаннями та формуванню навичок майбутніх висококваліфікованих робітників будівельно-архітектурного профілю.

6. Теоретично обґрунтована та експериментально перевірена модель безперервної професійної освіти спрямована на забезпечення професійно-технічної підготовки, підвищення кваліфікації професійно-технічного рівня (робочі розряди із суміжних професій), формування професійного мислення, творчої ініціативи, професійної самостійності майбутніх спеціалістів. Збільшення строків навчання, введення спеціальних архітектурних дисциплін на 2-му рівні підготовки (ВПУ),

впровадження методик комплексного курсового проектування якісно змінює процес навчання, що дає змогу забезпечити підготовку робітника більш високого рівня кваліфікації та молодшого спеціаліста.

Проведене дослідження дозволило розробити авторські робочі навчальні програми для реставраторів пам'яток архітектури, а також дало змогу запропонувати і впровадити нові навчальні програми з теоретичних дисциплін і виробничого навчання, зокрема з основ архітектури, композиції і рисунку, основ реставрації. В їх змісті посилена увага до проблем архітектурної композиції, пластики архітектурних форм, теорії та історії архітектури, які набувають більшої значущості.

Розроблені авторські методики комплексного курсового та дипломного проектування, які впроваджено у навчально-виробничому комплексі "ПТУ-ВПУ-ТУ", зумовили необхідність відповідних змін у структурі та формах організації навчального процесу, що вплинуло на формування в учнів високого рівня образотворчих здібностей та просторового мислення.

7. На основі врахування теоретико-методологічних положень, викладених у запропонованій нами концепції, розроблено навчально-методичний комплекс для закладів професійної освіти будівельного профілю, який охоплює нові навчальні плани та програми [43-45], комплексні методики курсового та дипломного проектування [14-18,20], підручники [2,3], навчальні посібники [4-5], методичні рекомендації [6-13] та навчально-методичні рекомендації [15,16,25,26].

Впровадження запропонованої нами методики в навчально-виробничий процес ряду ПТУ і ВПУ сприяло:

- підвищенню ефективності архітектурної підготовки учнів;
- органічному зв'язку між теоретичними дисциплінами та виробничим навчанням;
- впровадженню методик курсового та дипломного проектування;
- визначенню шляхів підвищення рівня професійних знань та умінь, професійного світогляду учнів, їх технічної, технологічної та гуманітарної культури.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати ряд рекомендацій, зокрема щодо:

- доцільності створення в Україні системи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю за рівнями на базі навчальних закладів різного рівня акредитації (ПТУ, ВПУ, ТУ);
- розробки нових навчальних планів для інтегрованих будівельних професій за рівнями кваліфікації;

-розробки сучасного науково-методичного забезпечення закладів професійної освіти будівельного профілю.

До подальших напрямів дослідження цієї проблеми ми відносимо: вивчення історичного аспекту розвитку безперервної освіти, порівняльний аналіз зарубіжного досвіду, теоретико-методологічне обґрунтування відбору змісту безперервної професійної освіти на основі принципів прогностичності та наступності.

Список опублікованих праць за темою дослідження

Монографії, підручники та навчальні посібники

1. Гребенюк Г.Є. Теоретичні та методичні основи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю: Монографія. /За ред. Н.Г.Ничкало. -Харків: Основа, 1997. - 12,95 др.арк.
2. Гребенюк Г.Є. Ремонт і реставрація житлових та громадських споруд - пам'яток архітектури: Підручник. - Київ: Будівельник, 1996. - 16,74 др.арк.
3. Гребенюк Г.Є. Основи композиції і рисунок : Підручник. - Київ: Техніка, 1997. - 13,02 др.арк.
4. Гребенюк Г.Є. Теоретичні основи безперервної професійної освіти будівельного профілю: Навчальний посібник. - Київ: Техніка, 1996. - 7,56 др.арк.
5. Гребенюк Г.Є. Архітектура та технологія будівельного виробництва: Навчальний посібник. - Київ: Техніка, 1997. - 9,65 др.арк.

Навчально-методичні матеріали

6. Гребенюк Г.Е. Методические указания к заданию по начертательной геометрии "Построение перспектив с элементами до подобия". - Харьков: Харьковский фил. АПП,1985. - 1,4 др.арк.
7. Гребенюк Г.Е. Методические указания "Автоматизация построения перспективных изображений. -Харьков: Харьковский фил. АПП, 1986. - 1,5др.арк.
8. Гребенюк Г.Е. Методические указания по начертательной геометрии "Аксонометрия".- Харьков: Харьковский фил. АПП, 1986. - 1.5 др.арк.
9. Гребенюк Г.Е., Тимошенко В.В. Методические рекомендации по курсам "Вычислительная техника" и "Архитектурная композиция".- Харьков: ХГТУСА, Харьковский фил. АПП, 1992. -2,0 др.арк. (Особистий внесок - варіанти завдань курсових проєктів, 1,0 др.арк.)
10. Гребенюк Г.Е., Тимошенко В.В. Методические указания к лабораторным работам по курсу "Технические средства автоматизации архитектурного проектирования", графический редактор AutoCAD.- Харь-

ков: ХГТУСА, Харьковський філ. АПП, 1993. - 1,5 др.арк. (Особистий внесок - варіанти завдань курсових проєктів, 1,0 др.арк.)

11. Гребенюк Г.Є., Тимошенко В.В. Методичні вказівки до лабораторних робіт з курсів "Основи архітектури" і "Автоматизація виробництва". - Харків: Харківське МПП, 1993. - 1,5др.арк. (Особистий внесок - варіанти наскрізних завдань, 1,0 др.арк.)

12. Гребенюк Г.Є. Методичні вказівки до практичних занять з блочних дисциплін: "Основи архітектури" і "Автоматизація виробництва" на тему "Настінний розпис в українській народній житловій архітектурі". - Харків: Харківське МПП, 1993. - 1,5 др.арк.

13. Гребенюк Г.Е. Методическое пособие к выполнению курсового проекта "Конструкции зданий и сооружений" для учащихся ВПУ. - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994. - 1,5 др.арк.

14. Гребенюк Г.Е. Учебное пособие к самостоятельной работе по выполнению курсовых проектов учащимися ВПУ по профессии "Штукатур, облицовщик-плиточник, маляр строительный". - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994. - 1,0 др.арк.

15. Гребенюк Г.Е. Учебно-методическое пособие к выполнению курсового проекта "Технология и организация строительного производства" для учащихся ВПУ. - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994. - 2,5др.арк.

16. Гребенюк Г.Е. Учебно-методическое пособие к выполнению курсового проекта "Общая технология и организация деревообрабатывающих предприятий" для учащихся ВПУ [2-я спупень подготовки].- Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994. - 2,5 др.арк.

17. Гребенюк Г.Є. Навчально-методичний посібник "Виконання дипломного проєкту за спеціальністю "Штукатур, лицевальник-плиточник, маляр будівельний" для учнів ВПУ. -Харків: ХОУМЦ ПО, 1994. - 3,0 др.арк.

18. Гребенюк Г.Є. Виконання дипломного проєкту за спеціальністю "Столяр-будівельний": Навчально-методичний посібник для учнів ВПУ. - Харків: ХОУМЦ ПО, 1994. - 3,0 др.арк.

19. Гребенюк Г.Є. Художньо-декоративні джерела Слобожанщини: Навчально-методичний посібник для учнів ВПУ з професій будівельного профілю.- Харків: ХОУМЦ ПО, 1996. - 3,0 др.арк.

20. Гребенюк Г.Е. Основы расчета строительных конструкций : Учебно-методическое пособие к выполнению курсового проекта для учащихся ВПУ. - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994 . - 2,0 др.арк.

21. Гребенюк Г.Е. Словарь-учебник архитектурных терминов : Учебно-методическое пособие для учащихся ВПУ.- Харьков: ХОУМЦ ПО, 1994. - 2,5 др.арк.

22. Гребенюк Г.Е. Методическое пособие по преддипломной практике и программа для учащихся ВПУ. - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1995. - 1,5др.арк.

23. Гребенюк Г.Е. Основные изображения зданий (графические таблицы и чертежи дидактического материала) : Учебно-методическое пособие для учащихся ВПУ. - Харьков: ХОУМЦ ПО, 1995.- 2,5 др.арк.

24. Гребенюк Г.Е. Комплект рабочей документации архитектурных решений одноэтажного трехкомнатного жилого дома (графические таблицы и чертежи дидактического материала): Учебно-методическое пособие для учащихся ВПУ.-Харьков: ХОУМЦ ПО, 1995. - 2.5 др.арк.

25. Гребенюк Г.Е. Информатика и компьютерная техника: Методические указания для учащихся ВПУ. -Харьков: Полиграф. центр НКП, 1997. - 2,25 др.арк.

26. Гребенюк Г.Е. Основы информатики: Методические указания для учащихся ВПУ. - Харьков: Полиграф. центр НКП, 1997. -2,0 др.арк.

Наукові статті, депоновані видання

27. Гребенюк Г.Є. Запровадження нової системи підготовки висококваліфікованих робітників за програмою ВПУ // Наук.-метод. збірник. - Харків: ХОУМЦ ПО. - 1994. - № 1-2. - С. 27-29. - 0,2 др.арк.

28. Гребенюк Г.Є. Ділова гра в системі методичного забезпечення професійного навчання // Наук.- метод.збірник : - Харків: ХОУМЦ ПО. - 1994. - № 1-2. - С. 32-33. - 0.2 др.арк.

29. Гребенюк Г.Є. До питання про діяльнісний підхід у засвоєнні знань //Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Наук.- метод. збірник /Ред.кол. І.А.Зязюн (голова) та ін.-Київ-1994.- С.149-151. - 0,2 др.арк.

30. Гребенюк Г.Є. Проблеми соціального аспекту безперервної професійної освіти //Проблеми взаємодіяння искусства, педагогіки і учебного процесса: Наук.-метод. збірник / Ред.кол. Г.І.Ігнатенко (голова) та ін. - Харків: Інститут мистецтв.- 1995. - С.3-10. - 0,33 др.арк.

31. Гребенюк Г.Є. Безперервна і ступенева освіта як основа професійної підготовки висококваліфікованих фахівців //Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки і практики освіти: Наук.-метод. збірник /Ред.кол. Г.І. Ігнатенко (голова) та ін.-Харків: Інститут мистецтв. - 1995. - Вип. 1. - С. 6-14. - 0,42 др.арк.

32. Гребенюк Г.Є. До питання щодо методологічної основи змісту професійної освіти //Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки і практики освіти: Наук.-метод. збірник / Ред.кол. Г.І.Ігнатенко (голова) та ін. - Харків: Інститут мистецтв. - 1995. - Вип. 2. - С.16-18. - 0.2 др.арк.

33. Гребенюк Г.Е. Опыт и направления развития межпредметных

связей на основе курсового проектирования //Проблеми взаємодіє мистецтва, педагогіки і практики освіти: Наук.-метод. збірник /Ред. кол. Г.І.Ігнатенко (голова) та ін. - Харків: Інститут мистецтв. - 1996. - Вип. 3. - С.5-9. - 0,4 др.арк.

34. Гребенюк Г.Є. Роль методичного забезпечення у структурі факультетів післядипломного навчання технічних університетів //Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки і практики освіти: Наук.-метод. збірник /Ред.кол. Г.І.Ігнатенко (голова) та ін. - Харків: Інститут мистецтв. - 1996. - Вип. 4. - С.26-28. - 0,2 др.арк.

35. Гребенюк Г.Є. Впровадження прогресивних педагогічних технологій у навчальний процес - шлях до створення ВПУ //Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми /Відпов. за випуск Ничкало Н.Г. - Чернівці.-1996.-Ч.2.- С. 123 - 126. - 0,2 др.арк.

36. Гребенюк Г.Є. Основи ступеневої системи освіти у вищих професійно-технічних закладах//Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми /Відпов. за випуск Ничкало Н.Г. - Чернівці. - 1996. - Ч. 2. - С.143-146. - 0,2 др.арк.

37. Гребенюк Г.Є. До питання про методичне забезпечення програми навчально-професійної діяльності у ВПУ //Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах: Наук.-метод. зб. /Ред. кол.: І.А.Зязюн (гол.ред.), І.Ф.Прокопенко (заст.гол.ред.), Н.Г.Ничкало та ін. - Харків. - 1996. - С.232-236. - 0,2 др.арк.

38. Гребенюк Г.Е. Построение модели интегрированных рабочих профессий в зависимости от уровня образования // Проблемы дослідження в галузі мистецтва та освіти (теорія і практика) :Збірник наукових праць. - Київ: МАУП. - 1996. - Вип.3. - С.6-10. - 0,25 др.арк.

39. Гребенюк Г.Є. Системні та організаційно-педагогічні основи безперервної професійної освіти //Проблеми дослідження в галузі мистецтва та освіти (теорія і практика) : Збірник наукових праць. -Київ: МАУП. - 1997. - Вип. 4. - С. 12 -18 .- 0,25 др.арк.

40. Гребенюк Г.Е. К вопросу об интеграции рабочих профессий в зависимости от уровня образования // Пошуки взаємодії сучасної педагогіки, мистецтва та освіти (проблеми теорії та практики): Збірник наукових праць. - Київ: МКА . -1997. - С. 21-24. - 0,25 др.арк.

41. Гребенюк Г.Е. Обеспечение процесса архитектурного проектирования техническими средствами (обзор) /Депонир. ХЦНТИ, серия 001 "Архитектура печат. и градостроит" ,1987. - 1,4 др.арк.

42. Гребенюк Г.Е., Мироненко В.П. Рационализм в теоретических концепциях мастеров архитектуры / Депонир. ВНИИИ по строит. и архит. N 9503.- Вып.5, 1989. - 0,25 др.арк.

Програми і навчальні плани

43. Навчальний робочий план підготовки кваліфікованих робітників у ВПУ-20 за професіями: "Реставратор декоративно-художніх покрасок" та "Реставратор декоративних штукатурок та ліпних виробів" / Автори: Гребенюк Г.Є., Карасьов І.О. - Харків: ВПУ-20, 1994. -0,75 др.арк. (Особистий внесок - перелік дисциплін, послідовність викладання дисциплін).

44. Експериментальний навчальний план підготовки кваліфікованих робітників у ВПУ-20 (будівельні спеціальності) /Автори: Гребенюк Г.Є., Карасьов І.О., Протопопов А.І. - Київ, 1996.- 0,75 др.арк.(Особистий внесок - безперервність освіти).

45. Експериментальний інтегрований навчальний план підготовки кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів у ВПУ-20 (за 6 будівельними професіями) /Автори: Гребенюк Г.Є., Карасьов І.О., Протопопов А.І. -Київ, 1997.- 0,75 др.арк. (Особистий внесок - безперервність освіти).

Гребенюк Г.Є. Теоретичні і методичні основи безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - професійна педагогіка. - Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ, 1997.

Дисертація містить дослідження теоретичних та методичних засад безперервної професійної освіти будівельно-архітектурного профілю в Україні. Проаналізовано сучасні концепції безперервної освіти, виявлено соціально-економічні фактори розвитку професійно-технічної освіти.

Проведено історико-педагогічний аналіз розвитку профтехосвіти в Україні, Росії та Німеччині. Теоретично обґрунтовано концепцію безперервної освіти будівельно-архітектурного профілю, здійснено інтегрування робітничих професій будівельного профілю, розроблено нові навчальні плани та програми для інтегрованих будівельних професій, запропоновано методику комплексного курсового та дипломного проектування, визначено методичні основи змісту архітектурної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах.

Основні результати впроваджені у закладах професійно-технічної освіти.

Ключові слова: безперервна професійна освіта, професійно-технічна освіта, інтеграція будівельних професій, рівні освіти, методики курсового проектування.

Гребенюк Г.Е. Теоретические и методические основы непрерывного профессионального образования строительно-архитектурного профиля. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 - профессиональная педагогика.- Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины, Киев, 1997.

Диссертация содержит исследование теоретических и методических аспектов непрерывного профессионального образования строительно-архитектурного профиля в Украине. Проанализованы современные концепции непрерывного образования, выявлены социально-экономические факторы развития профессионально-технического образования.

Проведен историко-педагогический анализ развития профтехобразования в Украине, России и Германии. Теоретически обоснована концепция непрерывного образования строительно архитектурного профиля, осуществлена интеграция рабочих профессий, предложена методика комплексного курсового и дипломного проектирования, определены методические основы содержания архитектурной подготовки в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: непрерывное профессиональное образование, профессионально-техническое образование, интеграция строительных профессий, уровни образования, методики курсового проектирования.

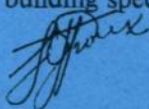
Grebenyk G.E.

The desertation on the competition of the scientific degree of Doctor of Pedagogical Science on the continuous professional education of the building - architectural profile. - Manuscript.

Doctoral Dissertation for the seeking of the scientific degree of Doctor in Pedagogical Sciences 13.00.04 - professional pedagogy. - Institute of the Pedagogy and Psychology in the professional education of the Pedagogical Sciences Academy of Ukraine, Kiev, 1997.

Dissertation comprises the research of the theoretical and methodical aspects of the continuous professional education of the building - architectural profile in Ukraine. It exercises the analyses in the system of professional-technical education of a worker preparation. It defines the content of the continuous education and the model of the multilevel education at the educational institutions of the professional-technical education. It sets the main tendencies of the integration of the workers of building professions and specialities depending on the level of education.

Key words: continuous professional education, professional-tecjniical education, integration of building specialities, levels of education.

430824

AB 39.056
AB 39.056

Підписано до друку 21.11.97р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 2.0, Обл.-вид. арк. 1,8.
Наклад 100. Зам. 307.

Відділ оперативної поліграфії
Центру Міжнародної освіти
227-12-75, 227-37-86